

Usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze dne 06.03.1989, sp. zn. 7 To 1/89, ECLI:CZ:NS:1989:7.TO.1.1989.1

Číslo: 25/1990

Právní věta: I. K výkladu podmínek neodkladného úkonu ve smyslu ustanovení § 165 odst. 4 tr. ř.

Soud: Nejvyšší soud České soc. rep.

Datum rozhodnutí: 06.03.1989

Spisová značka: 7 To 1/89

Číslo rozhodnutí: 25

Číslo sešitu: 4-5

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Dokazování

Předpisy: 141/1961 Sb. § 165 odst. 4

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 25/90/I

I. K výkladu podmínek neodkladného úkonu ve smyslu ustanovení § 165 odst. 4 tr. ř.

(Usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze 6. 3. 1989 sp. zn. [7 To 1/89](#))

Nejvyšší soud ČSR zamítl podle § 256 tr. ř. odvolání krajského prokurátora v Ostravě proti rozsudku krajského soudu v Ostravě z 8. 11. 1989 sp. zn. 2 T 26/88.

Z odůvodnění:

Rozsudkem krajského soudu v Ostravě z 8. 11. 1988 sp. zn. 2 T 26/88 byl obžalovaný R. K. zproštěn obžaloby podle § 226 písm. c) tr. ř. pro trestný čin vraždy podle § 219 tr. zák., jehož se měl dopustit tím, že 9. 5. 1986 v době mezi 06.00 hod. až 06.30 hod. v prostoru dílny údržby TPD a KORDY n. p. Železárny a drátovny Bohumín v Bohumíně, okr. Karviná, v úmyslu usmrtit svého spolupracovníka J. H. mu do připravené láhve s nápojem nalil kolem 2 dcl kyanidového roztoku užívaného v koncentraci 15 g kyanidu solného na 1 litr roztoku ve zdejší provozní pokovovací lázni linky ISC, ač věděl, že jde o prudký jed, načež, když J. H. po požití nápoje s roztokem kyanidu v důsledku působení jedu upadl na zem, aby zakryl skutečnou příčinu smrti, jej odtáhl do prostoru pod jeřábovou dráhou a za pomoci upravené prodlužovací šňůry mu do těla zavedl po dobu asi 3 minut elektrický proud o napětí 220 V, takže J. H. krátce potom následkem akutní otravy kyanidy v souběhu se zásahem elektrického proudu zemřel.

Podle téhož zákonného ustanovení byl obžalovaný R. K. dále zproštěn obžaloby rovněž pro trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1 písm. a) tr. zák. Tohoto trestného činu se měl dopustit tím, že v přesněji nezjištěné době od r. 1984 do září 1986 v objektu n. p. Železárny a drátovny v Bohumíně postupně odcizoval rozličné věci z majetku organizace, zejména součásti strojů, nářadí, elektroaparáty a elektroinstalační součástky a pro svou potřebu si je odnášel do místa svého bydliště v Dolní Lutyni č. 805 a z majetku poškozené organizace tak získal věci v celkové hodnotě 17 529,- Kčs.

Napadeným rozsudkem bylo dále rozhodnuto, že se podle § 229 odst. 3 tr. ř. poškozené organizace - OÚNZ Karviná a n. p. Železárny a drátovny Bohumín odkazují se svými nároky na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

Proti tomuto rozsudku podal v zákonné lhůtě odvolání krajský prokurátor v Ostravě. Namítl, že krajský soud podle jeho názoru zaujal neobjektivní postoj k některým důkazům a v důsledku toho dospěl i k nesprávnému právnímu řešení celé věci ve smyslu § 226 písm. c) tr. ř. Uvedl, že pokud jde o nález brýlí poškozeného den po kritické události na tzv. kaloriferu, pak tato skutečnost svědčí o tom, že je tam mohl umístit pouze obžalovaný R. K. Argumentoval tím, že pracovníci předchozích směn vyloučili, že by se tato věc na uvedeném místě vyskytovala, a jiné osoby sem neměly přístup.

Krajský soud nedocenil podle odvolatele vyjádření obžalovaného před příslušníky VB v tom smyslu, jak na něho přišli, kde udělal chybu.

Za stěžejní pochybení označil odvolatel to, že první výpověď obžalovaného pořízenou bez obhájce, ač zde byly důvody nutné obhajoby, považoval krajský soud za absolutně neúčinný důkaz. Poukázal v opravném prostředku na skutečnost, že výslech obviněného byl úkonem neodkladným, což zvolení procesní postup zcela legalizuje. Neodkladnost uvedeného úkonu dovozuje z toho, že je třeba respektovat okamžité psychické rozpoležení vyslychaného, jehož bylo dosaženo způsobem dovoleným, a obžalovaný stran toho nevznesl žádné námitky ani při navazujícím výslechu před krajským prokurátorem.

Za zhojení nedostatku v obhajobě považoval odvolatel i to, že obviněný projevil ochotu vypovídat bez přítomnosti obhájce. Nesouhlasil rovněž se závěrem krajského soudu, že charakter nepoužitelného důkazu se vztahuje i na písemné vyjádření obviněného, které podle odvolání mělo být důkazně využito jako listinný důkaz.

Nesprávně a výlučně ve prospěch pachatele hodnotil podle odvolání krajský soud také usvědčující důkazy stran naplnění skutkové podstaty trestného činu podle § 132 odst. 1 písm. a) tr. zák.

Závěrem odvolání se navrhuje, aby Nejvyšší soud ČR zrušil v celém rozsahu napadený rozsudek a věc vrátil krajskému soudu postupem ve smyslu § 259 odst. 1 tr. ř.

Nejvyšší soud České socialistické republiky přezkoumal podle § 254 odst. 1 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost všech výroků napadeného rozsudku, proti nimž mohl odvolatel zaměřit svůj opravný prostředek, jakož i správnost postupu řízení, které rozsudku předcházelo, přihlížející přitom i k vadám, které nebyly odvoláním vytýkány, a dospěl k těmto závěrům:

V řízení, které předcházelo napadenému rozsudku, nebyly zajištěny a provedeny všechny potřebné důkazy významné pro objasnění skutečného stavu a pro rozhodnutí ve věci. Především v prvotní fázi vyšetřování po nález mrtvého J. H. nebyly zajištěny správně a úplně všechny reálně dostupné důkazy.

Nebyla věnována potřebná pozornost ohledání místa činu, které nebylo náležitě zdokumentováno ani v písemném protokolu ani fotograficky. Přestože byla bez bližšího a pečlivějšího ověření přijata verze

o zachycení se elektrické troleje poškozeným a jeho pádu z jeřábové dráhy, nebyly zajištěny příslušné stopy tohoto manévru na uvedených místech. O výskytu určitých trasologických stop na jeřábové dráze se, byť s určitými rozdíly, vyjádřila řada svědků. Nejspolehlivější se jeví vyjádření příslušníka VB R. T., který uvedl, že se do dílny dalo vniknout z prostoru rozestavěných šaten po jeřábové dráze, což sám prověřil a kde také našel stopy obuvi, některé zaprášené, některé čerstvé a v místě nad mrtvolou setřený prach. Vyslovil názor, že poškozený musel spadnout teprve při slézání. Stopy po obuvi nebyly podrobeny trasologické expertíze a nebyly ztotožňovány se stopami přítomných pracovníků (včetně obžalovaného R. K.) ani poškozeného.

Nebyly zajišťovány ani stopy daktyloskopické z míst, kterých by se v tomto případě nutně musel poškozený dotknout. Stejně otisky nebyly sejmuty ani z hodinek nalezených vedle mrtvého ani z jeho brýlí nalezených až dodatečně.

Ačkoli na poškozeném bylo markantní značné znečištění rukou (vedle všech na místě přítomných svědků to potvrdili i znalci patologové v rámci protokolu o pitvě), nebylo zjišťováno, kde v uvedené lokalitě se látky tohoto typu - na rukou mrtvého ulpělé, nacházejí. Přitom by to pomohlo zrekonstruovat, kde se poškozený v prostoru závodu kritického dne pohyboval a jakou činností se zabýval.

Tyto nedostatky v zajišťování prvotních úkonů, v dalších fázích vyšetřování již nenapravitelné, se negativně promítly v tom, že byla vytvořena nepřiměřeně úzká platforma pro další zejména znalecké dokazování.

Procesní průběh vyšetřování byl však i po znaleckém zjištění příčiny smrti poškozeného (zásah elektrickým proudem v souběhu s akutní otravou kyanidy) zatížen váhavostí a nedůsledností. Po několika zastaveních, zahájeních a přerušeních trestního stíhání bylo teprve téměř po dvou letech v březnu 1988 rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání ve věci a

12. 4. 1988 bylo vzneseno obvinění proti R. K. pro trestný čin podle § 222 odst. 1, 2 tr. zák. a později byla tato právní kvalifikace změněna na § 219 tr. zák. Dne 1. 6. 1988 bylo trestní stíhání proti jmenovanému rozšířeno o trestný čin podle § 132 odst. 1 písm. a) tr. zák. Pro uvedené trestné činy byla u krajského soudu v Ostravě podána 12. 9. 1988 obžaloba.

Krajský soud v Ostravě správně přezkoumával a hodnotil jednotlivé důkazy, o které opíral krajský prokurátor svůj žalobní návrh nejen po stránce obsahové, ale zkoumal rovněž, zda byly pořízeny v souladu se zákonem. Dospěl k závěru, že při pořizování první výpovědi obžalovaného 12. 4. 1988 byla postupem orgánů vyšetřování narušena způsobem podrobně rozvedeným v napadeném rozsudku jeho obhajovací práva. To ve svých důsledcích vedlo k tomu, že tuto jedinou k věci zaměřenou výpověď považoval za absolutně neúčinný důkaz, který nebylo možno v soudním stadiu řízení důkazně využít.

Nejvyšší soud ČSR se přiklonil ke správným závěrům krajského soudu, které stran této problematiky v posuzovaném případě učinil. K jeho správné argumentaci možno dodat pouze následující:

V daném případě bylo s ohledem na právní kvalifikaci skutku uvedeného ve vznesení obvinění (§ 222 odst. 1, 2 tr. zák.) zřejmé, že jde o případ nutné obhajoby ve smyslu § 36 odst. 3 tr. ř., kdy je třeba postupovat důsledně podle § 38 odst. 1 tr. ř. a § 39 tr. ř. s největším urychlením tak, aby obviněný měl obhájce, a k vyšetřovacím úkonům přistoupit až po té, co obhájce byl zvolen nebo ustanoven. Výjimka z tohoto striktního ustanovení je připuštěna jen zcela mimořádně, v případě, že by šlo o tzv. úkon neodkladný. Za neodkladné se pokládají takové úkony, které vzhledem k nebezpečí jejich ztráty, zmaření, či jiné redukce jejich důkazní síly, nesnesou odkladu na dobu, než obviněný obhájce mít bude. O takový případ však v posuzované trestní věci evidentně nešlo. Od inkriminované události

uplynuly dva roky. Pokud by byl skutečným pachatelem stíhaného jednání, měl nespočet příležitostí si celou důkazní situaci účelově upravit včetně přípravy své obhajoby. Nebezpečí, které odůvodňuje režim realizace tzv. neodkladných úkonů, tudíž zde dávno pozbylo svou aktuálnost.

Výslech obžalovaného R. K. 12. 4. 1988 byl přesto realizován zcela neobvyklým způsobem. Celková situace, která výsledku bezprostředně předcházela, i atmosféra, za které byl tento úkon prováděn, signalizují řadu zásadních odchylek od běžně uznávané metodiky a taktiky výslechové praxe.

Obžalovaný byl prakticky omezen na svobodě pohybu dne 11. 4. 1988, kdy byl vojensky eskortován od útvaru, kde vykonával vojenskou základní službu v Kežmaroku, bez jakéhokoli vysvětlení do Prahy. Zde byl 12. 4. 1988 v 7.00 hod. převzat vyšetřovatelem. Poté byl – již v poutech – několik hodin převážen do Ostravy. Tyto dvoudenní místní přesuny i následná zajišťovací eskorta do Ostravy v poutech musely nesporně vyvolat jeho fyzickou únavu a duševní stres.

Obviněný byl vyslýchán bez jakéhokoli odpočinku ihned po příjezdu do cílového města. Jeho výslech v pozdních nočních hodinách (od 19 hod. 12. 4. do 01.00 hod. 13. 4.) i dlouhodobé trvání výslechu (6 hodin) odporuje regulérnosti a etice výslechové praxe. Takovýto postup je mimořádně realizován jen v případech vynucených naprostou neodkladností. V případech ostatních je považován za jednu z forem nátlaku na vyslýchanou osobu.

V posuzovaném případě nelze přehlížet ani to, že obžalovaný je osobou blízkou věku mladistvých, dosud trestně nestíhanou, a tedy bez jakýchkoli zkušeností ve styku s orgány činnými v trestním řízení a vlastní orientace v trestním procesu. Výše popsany způsob manipulace s jeho osobou proto musel na něho působit zvláště tíživě. S ohledem na jeho bezúhonný osobní profil i jednoduchou osobní strukturu (podle znaleckého posudku psychologicko-psychiatrického jde o introvertní osobnost s řadou komplexů a IQ 95) se jeví jako mimořádný postup i to, že výslech pravidelně prováděný jedním vyšetřovatelem (tomu se tak podařilo vytvořit lepší atmosféru a navázat užší kontakt s vyslýchanou osobou), byl realizován celkem 4 příslušníky SNB. I tato jakási převahová okolnost musela působit na obžalovaného rušivě a nepochybně jej i výrazně frustrovat.

O to důležitější ovšem bylo v této specifické situaci, aby i obžalovanému byla zaručena kvalifikovaná, práva znalou osobou obhájce, s jehož vstupem do procesu také zákon počítá, plná ochrana jeho zákonných zájmů a práv. Skutečnost, že vyšetřovatel se o ustanovení a zajištění účasti obhájce při výslechu vůbec nepokusil a provedl jej v příkrém rozporu s podmínkami nutné obhajoby, způsobila vadnost tohoto úkonu.

Trestní řád obsahuje podrobné předpisy o provádění jednotlivých důkazů (včetně výslechu obviněného). Výslovně však neřeší otázku, jaké důsledky bude mít, jestliže při dokazování bude porušen předpis o jeho provádění. Výkladem je třeba dovozovat, kdy jde o tak závažné porušení procesních předpisů o dokazování, že je nutno je kvalifikovat jako podstatnou vadu řízení, která způsobí, že důkaz je absolutně neúčinný – tedy zcela nepoužitelný. Musí jít o vadu, kterou je vážně ohroženo správné zjištění skutkového děje, tedy sám účel dokazování.

Právo na obhajobu ve všech jeho důsledcích je zajištěno v ústavě (čl. 103 odst. 3) a rozvinuto v § 2 odst. 13 tr. ř. Princip zajištění práva na obhajobu je nezbytným předpokladem uplatnění zásady objektivní pravdy v trestním řízení.

Nikoli každé porušení obhajovacích práv lze paušálně považovat za podstatnou vadu porušení důkazu. Narušení zákonných podmínek nutné obhajoby tak výrazným způsobem, jak se stalo v posuzované trestní věci, je však nesporně takovou podstatnou vadou porušení důkazu, která působí jeho absolutní neúčinnost. Podstatnou vadou provedení výslechu obviněného, která by mohla mít sama o sobě rovněž za následek absolutní neúčinnost tohoto důkazu, byl dále i samotný psychický

nátlak, kterému byl popsaným způsobem obviněný vystaven.

Krajský soud proto nepochybil, když dospěl k závěru, že výpověď obžalovaného učiněnou za těchto nezákonných podmínek nelze důkazně použít ani postupem ve smyslu § 207 odst. 2 tr. ř. Jako důkaz nemohl použít ani písemné vyjádření obžalovaného, které napsal v průběhu tohoto výslechu a které je třeba proto považovat za jeho organickou součást, na kterou se musí vztahovat stejný režim posouzení jako na výpověď samotnou.

Nelze se ztotožnit s námitkou odvolatele, že použitý způsob pořízení výpovědi obviněného z 12. 4. 1988 je zcela ospravedlněn a legalizován tím, že šlo o úkon neodkladný proto, že bylo nutné respektovat momenty okamžitého psychologického rozpoložení obviněného, jestliže ho bylo dosaženo způsobem dovoleným a obviněný stran toho nevznesl ani před prokurátorem námitky.

Vyslovení souhlasu s takovým názorem by v podstatě podporovalo domněnku, že výslech obviněného je už ze své podstaty vždy úkonem neodkladným.

V posuzovaném případě byl výslech obviněného - jak již bylo ostatně zdůrazněno výše - realizován téměř dva roky po události, která byla předmětem trestního stíhání. Obviněný R. K. byl krátce po skutku k věci vyslechnut jako svědek. Byl také nadále pracovně zařazen až do nástupu vojenské základní služby na podzim r. 1986 na stejném pracovišti, kde k usmrcení poškozeného došlo. Bylo mu tudíž stejně jako ostatním zaměstnancům známo, co bylo ve věci zjištěno, jaké byly z toho vyvozeny závěry a s jakým úspěchem byla věc prošetřována. V uvedené době (12. 4. 1988) již také byl dávno uzavřen celý soubor reálně existujících důkazních možností, nemálo zúžených netaktickým postupem v úvodní fázi vyšetřování. Jejich zmaření nebo oslabení jejich důkazní hodnoty by proto nepatrným časovým posunem výslechu obviněného spojeným s opatřením nutné obhajoby nehrozilo.

Odvolatel blíže nespecifikuje, co považuje v konkrétní věci za dovolené prostředky, jimiž bylo docíleno vhodné okamžité psychologické rozpoložení obviněného.

V daném případě se skutečnost, že k výslechu se přistoupilo bezprostředně po převozu, a to za okolností výše již popsaných, nejeví jako regulérní prostředek k formování psychického rozpoložení vyslychaného. Nelze jej proto ani definovat jako dovolený.

Oporu ve spise postrádá konstatování odvolatele o tom, že obviněný R. K. nevznesl proti způsobu pořízení jeho původní výpovědi ze dne 12. 4. 1988 žádné výhrady. Protokol zachycující jeho vyjádření před krajským prokurátorem ze dne 14. 4. 1988 obsahuje kromě popření obsahu výpovědi původní také podrobné námitky proti způsobu vedení výslechu.

Konečně nelze dovozovat, jak to odvolatel rovněž činí, zákonnost výslechu prováděného za výše uvedených podmínek (§ 36 odst. 3 tr. ř.) bez obhájce na základě toho, že obviněný s tímto postupem souhlasí. V případě, kdy jsou dány zákonné podmínky nutné obhajoby a obviněný v době výslechu, který není neodkladným úkonem, nemá obhájce zvoleného či ustanoveného, nemůže ani takové vyjádření obviněného zhojit uvedený nedostatek. Otázka vstupu obhájce do řízení v případech nutné obhajoby není totiž ponechána na benevolenci obviněného, ale je způsobem naprosto určitým a striktním upravena zákonem.